

Liburu gabeko gerrateondoa

Jordi Verrié-k, *Permís per a llegir* artikulutxoak argitaratu berria du *Serra d'Or* aldizkarian. Liburu katalanak jasatu zuten persegizioaz ari da lana. Jakinarria da gerrateondoko hartako historia guretzat ere.

«Liberación»-aren bihamunean, gehiago luzatu gabe, 1939ko urtarrilaren 27an, hasi zen zeharbidez liburu katalanaren jazarpena: «estad seguros, catalanes, de que vuestro lenguaje en el *uso privado y familiar* no será perseguido» esan zuen Alvarez Arenas jeneralak.

Non persegituko ez zuten jakinda, asma zitekeen non persegitu nahi zuten ere.

Errepresioaren makilkadak eta katalanzaleen ihes-bidezidorrak nahiko gisa bitxitan moldatu ziren. Lehendabizi, Gobernuaren aginduz (*intentsiyo* guztiarekin, ba), Fabra-ren Hiztegi Arauemailearen plantxak apropos hondatu zituzten: politika berriari ez zion onik egiten *Diccionari General de la Llengua Catalana* harek. Urte haietako batetan, «Liburu Eguna» ospatuz alegia, San Joan sua ere egin zen liburu katalanekin.

Kalez kale, dendaz denda eta etxez etxe gidatu zen liburuaren persegizioa. Lehenik, argitaletxeen eta banatzaileen eskutian gelditutako aleak bilatu ziren: gordetako guztiak gerra-irabazleen eskuetara pasatzeko agindu zuten hauek. Liburudendari eta editoreek imentario bat egin behar zuten, titulu eta aleak kontatuz. Bat edo besteri baimena ere eman zekioketen inoiz, salmentara irteteko. Gehienek zakarretara joan behar zuten. «Catalònia» liburudendatik bakarrik hamar bat tonelada liburu joan ziren paper fabrikara: kiloko hamar xentimotan ordaintzen zuten kilo papera...

Baina inkisizio harek Fabra-ren katalan arautua hartu zuen begitan, hau da, Generalitatean ofizialki onartua izandakoa eta hizkuntzaren batasun zentzua zeraman idazkera. Politikaz indartuz eta nazionalki gora zetorren hizkuntza moldeari moztu nahi izan zitzaion bidea.

Horregatik, batasun kontrako bidea indarberritu nahi izan zuen

frankismoak, eta, 1932az geroztik behera zihoanaz baliatuz, hizkuntzari etorkizuna moztu. Ez zen hori itsu-itsuan egiten. Horrela, aspalditxoan irteerarik ez zeukaten edizio zaharrek gerrateondoan ezagutu zuten nolabaiteko loraldi bat. Dena zegoen persegitua, baina katalan zaharkitua (!) eramangarriago gertatzen zitzaion okupatzaileari. Molde zaharra eta berria nahasian zuten liburu bildumak («Lectura Popular», esate baterako, bere 365 titulurekin) heriotzera emanak izan ziren.

Lehenagokoak salbatzeko nahiz berriak ateratzeko, frankismoak baldintza ezagunak ezartzen zituen: ortografia zaharra, Elizaren liturgia, jaiera eta katekesia. Irteerarik erosoena hortxe aurkitzen zen. Jaunartzeko oroigarri bat izan zen gerrateondoko lehenengo argitalpen katalana (1939): *Mes de Maria Eucaristic*. Hola moduzko beste titulu batekin etorri zen bigarrena (1942): *Rosa Mística*. Biak olerki lanak ziren. Sorketa lanetatik hirugarrena *Comunió* deituriko oroigarria izan zen, hau ere poesia (1945). Lanok eliz-baimenarekin agertzen ziren, Gobernuarenik gabe, «Nihil Obstat» hutsarekin alegia.

Baimen administratibo guztiekin agertutako lehenengoa Plutarco-ren itzulpena izan zen, 1942an. Obra hau «Bernat Metge» sortakoa zen, hau da, klasikoak katalanez eman dituen bilduma ezagunekoa; orduan 80 ale zeuzkan sortak, geroztik 200etaraino heldu da. Argitalpenerako baimena oso arrazoin argigarri batekin eman zuten: harekintxe «bildumari amaiera» eman ziezaiola eskatuz baimendu zen liburua.

1943an Verdaguer-en Obra Osoak berreditatzeko baimena lortu zen, liburuki bakar batetan eta, jakina, ortografia zahar arautugabea, noski. (*Era com reconèixer el valor arqueològic de la literatura catalana i afirmar-ne la falta de vitalitat*). Egoera haretan, eta ez eztabaidaririk gabe, 1932ko batasunaren aldekoek ere makurtu beharra izan zuten, halanola Editorial Selecta-ko Cruzet-ek (1946raino ez zuen honek ortografia arautua erabiltzeko baimena eskuratu).

Argitalpen banaka hauen ondoren, European Gerratea amaitzean agertzen dira literatur liburu sortak. 1936-39etako gerratearen irabazleetako idazle zenbaitek izango du katalanez kalera irteteko lehenengo aukera; baina lehendabizi, abantaila hori gaztelaniazko kazetaritza-lanaren «penitentziak» irabazi behar izan zuten haiek ere. Bestalde Kristau Ikasbideek orduan ukan zuten beren egokiera.

Horiek horrela, orduan ere baimen bila zebilenak nonnahi topa zitzakeen oztopoak, eta saltinbanki lana egin behar izaten zen, esate batetarako, liburuai zabal-altuak haundituz, ahal zela Barcelonako zentsura-ordezkaritzari zegozkion neurrietatik (32 or.) at geldi ez zitezten.

Hemen, gure artean, alderaketa bat egin liteke Kataluniako eta Euskal Herriko errepresioen artean. Hona edizioen zerrenda:

URTEA	EUSKARAZ	KATALANEZ
1937	deusez	zernahi (Gerrate barnean)
1938	deusez	zernahi (Gerrate barnean)
1939	deusez	<i>Mes de Maria Eucaristic</i>
1940	<i>Cristau-Dotriña</i>	deusez
1941	deusez	deusez
1942	deusez	<i>Rosa Mística</i> <i>Vides Paral. leles</i> (t. IX) Verdaguer: <i>Canigó</i>
1943	deusez	Verdaguer: <i>Obra osoak</i>
1944	<i>Bederatziurrena</i>	Verdaguer: <i>L'Atlàntida</i> Verdaguer: <i>Montserrat</i>
1945	deusez	<i>Comunió</i>
1946	<i>Argi Donea</i>	<i>Bildumak</i> sortzen dira

Zerrenda honek ohar bat edo beste beharko luke. Esan beharra dago Estatuaren barnean argira emanei buruz diharduela, edo hobeki: Hego Euskal Herri barnean egindako edizioez ari da, gurean, eta Principat-aren barruan egindakoez. Jakina da urte haietako gehiena herbestean egin zena.

Euskaraz, hamar urteetatik *zazpi* ezergabeak dira. Katalanez, ostera, urte beretan *bi* bakarrik dira ezergabeak; eta, gainera, beste bitan, gerratea luzatu zitzaielako, ez zeuden Franco-ren menpean eta lehengoan iraun zuten argitalpenek. Obra berrien lehenengo edizioak ere ezberdinki ematen dira: euskaraz bi urtetan bakarrik (1940, 1944) eta bietan eliz-liburuak; katalanez, berriz, lauetan gutienez (1939, 1942, 1945, 1946). Katalanez berchalaxe hasten dira literatur lanak, baita sorkari berriak ere; euskaraz, ordea, 1948ra arte itxaron beharko da, Lekuona-ren *Iesu aurraren bizitza* kaleratu arte, edo, nahi bada, Mitxelena-ren *Arantzazu, Euskal Poema* 1949an azaldu arte.

Eta bukatzeko: badirudi, ortografi berrikuntzak (Fabra-rena nahiz Sabino-rena, edota 1968koa) politikaren amodioak eta gorrotoak berenganatzera kondnaturik daudela. 1940ko euskal *Cristau-Dotriña* ere erdal ortografiaz agertu zen, nonbait, gure autore zaharren antzera edo. ■ *Joseba Intxausti*.

Valencian ez da «katalanez» mezarik nahi

Joan zen urtarrilaren 21eko eta 28ko igandetan jesuiten elizara eskubiko talde bat sartu zen balentzianoz ematen ari ziren meza galeraztera. Oihuka eta irainka ekin zien han bildutakoei eta, batez ere apaizari, homilia egiten galeraziaz eta sagarakoan